

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Nedostatek vody jako příčina konfliktu či spolupráce

Karel Šmíd

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Nedostatek vody jako příčina konfliktu či spolupráce

Karel Šmíd

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat paní doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D za odborné, tolerantní a velice přínosné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a za čas, který mi po celou dobu psaní práce věnovala a především za trpělivost, s jakou mi pomáhala tuto práci vytvořit.

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Konfliktní element.....	16
3 Spolupracující element.....	30
4 Závěr.....	47
5 Seznam použité literatury.....	50
6 Resumé.....	54

1 Úvod

Voda je jedním ze základních živlů, které existují na naší planetě. Je nezbytnou součástí našich životů. V naší moderní společnosti bychom si nedokázali představit situace, kdy nebudeme mít vodu k dispozici. V současnosti je pro nás zcela samozřejmé dopřát si každodenní sprchu, napustit si vanu, vyhodit lahev vody, i když je ještě třeba z poloviny plná. Zkrátka je to pro nás samozřejmé a často nás ani nenapadne, že o tento komfort můžeme přijít. A co hůře - nenapadne nás ani, že někde ve světě tato pro nás samozřejmá věc, jakou je dostupnost čisté pitné vody, může být ohromným problémem. Obrovské množství lidí na naší planetě musí pro pitnou vodu každý den chodit velké vzdálenosti, zatímco nám stačí jen otočit kohoutkem. Nedostatek vody pro tyto lidi neznamená jen náročnou dostupnost, ale jelikož je v těchto koutech světa čisté vody málo nebo je těžko dostupná, stává se z ní velmi žádaná obchodní komodita, pro kterou mohou kvůli její důležitosti vznikat konflikty.

Jak bylo zmíněno výše - ne všude ve světě je čistá pitná voda samozřejmostí a velký zájem o ni může způsobovat problémy. Za takových okolností může mít voda dokonce určitý potenciál k vydírání. Vlastník vody v oblasti, kde je jí nedostatek, získává obrovskou moc. Konfliktem či spoluprací ve spojitosti s vodou se ve světě zabývají mnozí odborníci. Krom mnoha nezávislých existují dva hlavní názorové směry. Oba se nazývají dle univerzity, kde se daný proud rozvinul. Prvním z nich je tzv. torontská škola. Tento okruh vědců zastává názor, že nedostatek vody vede ke vzniku tzv. enviromentální tísně, která může za jistých okolností vést ke vzniku konfliktů. Nejvýznamnějším představitelem této skupiny je profesor Thomas Homer-Dixon, který byl ředitelem výzkumného programu pro

mírové a konfliktní studie na Torontské univerzitě. Byl zde také šéfem enviromentálních, populačních a bezpečnostních projektů. Mezi roky 1994 až 1996 pak zahájil projekt, jehož výsledkem bylo zjištění, že nedostatek vody může v některých případech vést ke vzniku konfliktů. (Homer-Dixon 2018b). K Homer-Dixonovým myšlenkám se posléze připojili další následovníci, a to jak autoři z řad Torontské univerzity, tak i autoři z celého světa, kteří měli podobné smýšlení. Jeho názory a závěry však vzbudily i kritiku a v opozici k Homer-Dixonově torontské škole vznikla tzv. oregonská škola. Hlavním představitelem tohoto myšlenkového proudu je profesor Aaron T. Wolf. Wolf je profesorem Oregonské univerzity na katedře země, oceánu a atmosférických studií a pro tuto práci je důležité, že je šéfem programu na řízení vodních konfliktů a jejich transformací. Sám Wolf kritizuje myšlenku, že nedostatek vody vede ke vzniku konfliktu, a předkládá svůj názor, že tam, kde to vypadá, že by mohlo vzniknout nejvíce konfliktů, naopak probíhá nejvíce jednání a vzniká spolupráce s cílem konfliktům zamezit (Christman 2017). I Wolf si získal mnoho následovatelů a ti všichni se drží teorie, že nedostatek vody vede ke spolupráci. Já si proto musím v této práci položit otázku: *„Jak je možné, že existují dvě skupiny odborníků, které mají na stejnou věc zcela odlišný pohled?“* Cílem mé práce bude tuto otázku zodpovědět a pomocí analýzy stávající literatury zjistit, proč je tomu tak.

Pro tuto práci budou primární pojmy nedostatek vody, spolupráce a konflikt. Celá práce se bude skládat z úvodu, dvou kapitol a závěru. V úvodu se budu zabývat teoretickým rámcem, metodou a metodologií a rovněž se zde v krátkosti zaměřím krátké uvedení čtenáře do problematiky. Také v úvodu čtenáře seznámím s tématem, vymezím si cíle, kterými bude vytvoření analýzy literatury, jež k tématu existuje, a porovnání dvou proudů, které se problémem zabývají. To provedu v první a druhé kapitole, kam vyberu nejvýznamnější poznatky z textů, zařazených do mé práce. Tím získám různé

názory na dané téma, díky kterým poté budu moci v závěru oba směry porovnat a následně i odpovědět na výše zmíněnou výzkumnou otázku.

Svoji práci vypracuji jako analýzu stávající literatury, anglicky state of the art review. Nyní v krátkosti vysvětlím o co konkrétně se jedná. Analýza stávající literatury je odborný žánr, který má za cíl zmapovat literaturu k vybranému tématu. Jejím cílem by mělo být seznámit čtenáře s literaturou vztahující se k tématu, o které se zajímá. Měla by ukázat vývoj literatury v daném oboru a ukázat významná díla, která k tématu patří, proto budu v každé kapitole texty řadit chronologicky. Dále má sloužit jako jakási mapa pro čtenáře, který by se o téma rád zajímal, ale dosud o něm nemá příliš informací a faktů; měla by mu tedy pomoci se zorientovat v daném tématu a v literatuře s ním spojené. Měla by mít určenou výzkumnou otázku, díky které si autor může zvolit postup, jakým bude práci psát. Autor si může vybrat, jak bude při zpracovávání práce hledat odpověď na výzkumnou otázku, což mu dává velké možnosti při zpracovávání celé práce. V závěru textu, který slouží k finální analýze, pak autor shrne výsledek analýzy a pomocí výsledků analýzy odpoví na výzkumnou otázku.

K vypracování práce využiji kvalitativní metodu, kdy si zvolím vždy knihu nebo článek autora, který se tématem zabývá. Tento článek nebo knihu zanalyzuji a do své práce následně uvedu mnou vybrané důležité informace. Vždy se pokusím z textu do své práce převést autorovy názory na nedostatek vody a zejména to, zda si myslí, že nedostatek vody vede ke konfliktu, nebo naopak ke spolupráci, a především proč k tomu dochází. Krom toho do práce zařadím také informace o environmentální tísni a některé další informace související s tématem. Pomocí těchto informací budu poté schopen v závěru své práce zodpovědět výše zmíněnou výzkumnou otázku. Kvůli výběru

způsobu, kterým svou práci sepíšu, si musím stanovit ještě druhý cíl, kterým bude zmapovat stávající literaturu, jež k danému tématu existuje. Pomocí vlastního názoru se pokusím vysvětlit, proč mají oba proudy zcela odlišný pohled na téma konfliktu a spolupráce.

Ve dvou hlavních kapitolách si vyberu publikace, které jsou dle mého názoru nejvýznamnější a které se zaměřují na dané téma, a vždy shrnu autorovy názory a myšlenky, dle kterých také budou publikace řazeny do jedné ze dvou kapitol, tedy buď do kapitoly *Konfliktní element*, nebo do kapitoly *Spolupracující element*. Vycházet přitom budu z autorových či autorčiných názorů a tvrzení, která se týkají spolupráce a konfliktů o vodu. Publikace budu vybírat na základě mnou zvolených představitelů obou proudů. Co se týká zařazení textů, budu texty nejprve rozdělovat do kapitol a až následně je seřadím chronologicky, každá kapitola tak bude chronologicky seřazena. Za konfliktní element pro mne bude hlavním propagátorem myšlenek Thomas Homer-Dixon, který je dle mého názoru skutečnou ikonou tohoto směru. Za spolupracující element bude hlavním zástupcem daného směru Aaron T. Wolf. Při výběru publikací budu tedy postupovat tím způsobem, že si dohledám novější článek od jednoho z výše zmíněných autorů, a z literatury, na kterou autor odkazoval, si dle vhodnosti textu pro svou práci vyberu další autory, na které se v práci zaměřím. Tento způsob pak budu praktikovat i u autorů, kteří byli tímto způsobem vybráni. Výjimečně pak do práce zařadím i jiný text, který bude dle mého názoru vhodný a dosti platný pro tuto práci, například díky nějakým konkrétním informacím. Po celou dobu se pokusím nijak nezvýhodňovat jeden z myšlenkových proudů na úkor druhého. Stejným způsobem budu také vybírat literaturu, aby byla celá práce objektivní. Informace, které při vypracování těchto dvou kapitol zjistím, by mi měly pomoci zodpovědět výše zmíněnou výzkumnou otázku. V závěru poté zhodnotím dvě hlavní kapitoly, porovnáám oba proudy a zodpovím výše zmiňovanou výzkumnou otázku.

Pomocí vlastního názoru se pokusím vysvětlit, proč mají oba proudy naprosto odlišný pohled na téma konfliktu a spolupráce.

Historie environmentální politiky se začíná psát až po druhé světové válce. Pro USA byla z environmentálního pohledu velkou událostí například válka ve Vietnamu, která byla velice sledovaná a díky užití chemických zbraní způsobila obrovské škody jak na životech lidí, tak i na tamním ekosystému (Britannica 2018). Roku 1968 vznikla organizace s názvem Římský klub, která se skládala z ekologů, vědců, ekonomů a politiků. V roce 1972 sepsala skupina vědců z Římského klubu okolo Dennise Meadowse knihu s českým názvem *Limity růstu* (Club of Rome 2018). Tato kniha znamenala převrat v oblasti environmentálního managementu. Jejím hlavním poselstvím bylo tvrzení autorů, že pokud se bude populace a průmysl stále rozrůstat, dojdeme do stavu, kdy vyčerpáme veškeré zdroje naší planety. Kvůli této revoluční teorii však kniha vzbudila krom kladných ohlasů i řadu reakcí negativních, a to především proto, že dle mnoha odborníků byla sepsána amatérsky a ne příliš kvalitně. Asi nejvýznamnější negativní reakcí na *Limity růstu* byla kniha s českým názvem *Největší bohatství autora* J. L. Simona. V tomto díle je představen názor, že lidstvo nikdy zdroje naší planety nevyčerpá, jelikož vždy přijde s novou surovinou, která bude lepší než ta minulá (The Economist 1998).

Roku 1984 vznikla v rámci OSN komise Gro Harlem Brundtlandové, jejímž primárním zaměřením byl tzv. trvale udržitelný rozvoj. Mezi témata, kterými se měla komise zabývat, patřil například ekosystém zemí třetího světa (UN 2018). Důležitým problémem této části světa je mimo jiné to, že země se snažily zlepšit svoji ekonomickou situaci nejrůznějšími praktikami, které ve svém důsledku ničily ekosystém. Příkladem může být kácení deštných

pralesů. Roku 1991 publikoval Homer-Dixon článek *On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict*. Tvrdil v něm, že environmentální změny, jež produkují tzv. environmentální tíseň, mohou zhoršovat situaci a podporovat vznik konfliktů. Tento profesor Torontské univerzity se tak stal hlavou tzv. torontské školy (Homer-Dixon 2018a). Velice významná odpověď na Homer-Dixonovy názory přišla v roce 1998 od Aarona T. Wolfa. Ten tvrdí, že environmentální tíseň (a pro naši práci nedostatek vody) vede ke spolupráci, nikoliv ke vzniku konfliktů, jak soudí Homer-Dixon. Ve své práci *Conflict and Cooperation Along International Waterways* Wolf dokládá, že za poslední století vzniklo pouze několik konfliktů o vodu, avšak spoluprací ohledně vodních toků vzniklo naopak velké množství (Wolf 2007: 3–5). Postupem času se environmentální management stal také významným politickým tématem, které se začalo řešit i na půdě OSN v UNEP, což je agentura zabývající se environmentální politikou (UN Environment 2018).

Nedostatek vody je podle mě velmi rozporuplným tématem. V následujících kapitolách k tomuto tématu uvedu názory několika odborníků. Zde, v úvodu, bych však rád čtenáře této práce seznámil s termínem nedostatek vody a představil svůj vlastní názor na toto téma. Podle mě zatím globálně nedostatek vody na světě není. Myslím si však, že růst hospodářství a populace jsou dva velké faktory, které mohou být do budoucna příčinou katastrofy v podobě globálního nedostatku vody. Hospodářství a průmysl se kvůli celosvětové poptávce pořád rozrůstají a v návaznosti na to je logické, že stoupá i spotřeba vody. Nejjednodušším příkladem může být zemědělství, kde je třeba pěstovat stále více a více potravin, k čemuž je voda nezbytně nutná. Zemědělství jako příklad lze využít i v případě, hovoříme-li o rostoucí populaci, jelikož v návaznosti na růst populace se musí navyšovat zemědělská produkce, a jak jsem již zmiňoval, zvyšuje se tím i spotřeba vody. Rostoucí populace využívá stále více a více vody, která je pro nás esenciální

součástí života, a i když je z části obnovitelným zdrojem, růst populace a průmyslu by mohl zapříčinit, že se nedokáže obnovovat v takové míře, jakou potřebujeme.

Když jsem psal výše, že globálně netrpíme nedostatkem vody, myslel jsem to v celosvětovém pohledu, jelikož stále ještě ve většině západního světa máme čisté pitné vody přebytek, a proto si jí ani nevážíme tak, jak bychom měli. Bohužel v rozvojovém světě můžeme nalézt mnoho zemí či oblastí, kde je vody málo jak pro průmysl, tak především pro tamní populaci. Myslím si tedy, že máme-li v západním světě prozatím vody ještě stále dostatek a můžeme-li si dovolit běžně například napustit vanu, čímž vyplýváme okolo 45 litrů čisté vody, a jsme-li zároveň schopni po celém světě dopravovat jakékoliv produkty, neměl by být problém do oblastí, kde je vody málo, dopravit tuto životně důležitou komoditu, kterou dnes postrádají až 3 miliardy lidí (BBC 2018; Columbia Engineering 2018).

Tématem spolupráce ohledně vodních zdrojů se zabývá velké množství organizací, z nichž některé spadají pod OSN. Příkladem pro nás může být Mezinárodní centrum pro spolupráci s vodou. Tato organizace se specializuje převážně na vodní diplomacii a přeshraniční spolupráci ohledně hospodaření s vodními toky. Dle této organizace je přeshraniční spolupráce s vodními toky nezbytná k tomu, abychom zajistili dostatek vody pro budoucí generace, a také proto, že díky ní lze omezit konflikty vznikající kvůli vodním tokům (International Center for Water Cooperation 2018). V neposlední řadě lze díky ní dosáhnout zvýšení hospodářského rozvoje a růstu. Na stránkách organizace se také můžeme dočíst, že napětí nad sdílenými vodními zdroji často ovlivňují priority národní bezpečnosti (International Center for Water Cooperation 2018). Jsou také úzce spjaty s širším souborem ekonomických,

sociálních a geopolitických otázek. Vodní diplomacie je pak organizací definována jako dynamický proces, jehož cílem je rozvíjet přiměřená, udržitelná a mírová řešení pro přidělování a řízení vod a současně podporovat regionální spolupráci (International Center for Water Cooperation 2018). Umožňuje zemím vyjednávat dohody o přidělování a řízení mezinárodně sdílených vodních zdrojů.

Pojem konflikt je pro tuto práci také důležitý. Samotný konflikt je univerzálním rysem lidské společnosti. Je dynamický a mění se v čase. Podle M. Deutche mohou být konflikty produktivní tím, že ve výsledku přinesou něco pozitivního, například volby (University of Colorado 2018). To nás přivádí k faktu, že ne každý konflikt musí být ozbrojený a násilný. Tato informace by dle mého názoru měla být při další práci zásadní, jelikož velké množství lidí si pod konfliktem představuje pouze násilné střety, například válku. Politolog Wallsteen definuje konflikt jako sociální situaci, kdy minimálně dva aktéři usilují o totéž (Wallsteen – Axel 1994: 333–349). Dochází k tomu v případě, kdy aktéři usilují o nerozmnožitelné a nedělitelné statky a nebo je za takové aktéři považují.

2 Konfliktní element

Zde, v první kapitole své práce, se budu zabývat autory, kteří tvrdí, že enviromentální tíseň a nedostatek vody ve světě vede ke vzniku konfliktů. Nejvýznamnějším teoretickým směrem, který pod konfliktní element spadá, je tzv. torontská škola. Tento proud zastává názor, že nedostatek vody vede ke vzniku tzv. enviromentální tísně, která za určitých okolností může vést ke vzniku konfliktů. Já se v této části zaměřím na knihy a odborné publikace, ve kterých autoři podporují tento názor, tedy že nedostatek vody vede ke vzniku konfliktu. Nejprve se zaměřím na autora Thomase Homer-Dixona a jeho dílo *On the Threshold, Environmental Changes as Causes of Acute Conflict*. Toto dílo jsem si vybral proto, že sám autor je zakladatelem myšlenkového směru torontské školy. Krom toho je předním odborníkem na téma vodních konfliktů a enviromentální tísně. Text samotný je jedním z nejvýznamnějších v celém odvětví enviromentálních studií. Autor již v počátku práce tvrdí, že enviromentální změny mohou vést ke vzniku konfliktů, jakými jsou například válka, terorismus nebo diplomatické a obchodní spory. Dle Homer-Dixona bychom se postupně mohli dostat do stavu, kdy chudé státy budou napadat ty bohaté, příčinou čehož by mohla být právě již zmiňovaná enviromentální tíseň (Homer-Dixon T. 1991: 77). Jako příklad ekologického konfliktu uvádí autor spor Hondurasu a Salvadoru, ke kterému došlo z důvodu změn v zemědělství. V důsledku toho nebyli již malí zemědělci na své půdě schopni pěstovat potřebné plodiny a kvůli špatnému stavu půdy se museli stěhovat ze Salvadoru do Hondurasu (Homer-Dixon T. 1991: 7). Následně došlo k válce, v jejímž pozadí vidí Homer-Dixon ekologické změny.

Autor v knize také popisuje šest způsobů, kterými lze studovat vznik enviromentálních konfliktů (Homer-Dixon T. 1991: 83–85). Voda je autorem poprvé zmíněna ve spojitosti se sedmi nejzávažnějšími ekologickými problémy, mezi které autor řadí právě i nadměrné používání a znečištění vody. V části textu s názvem Typy konfliktů autor jednoznačně dokazuje, jaký má názor na to, zda enviromentální tíseň vede ke vzniku konfliktu, nebo spolupráci. Celý text práce pak můžeme shrnout jako snahu autora o analýzu toho, jak mohou enviromentální změny přispívat ke vzniku konfliktů. Autor se v závěru snaží předat vzkaz, aby se rozvojové země snažily zamezit vzniku enviromentální tísně, díky čemuž by zabránily vzniku konfliktu (Homer-Dixon T. 1991: 116).

Druhým textem v této kapitole je *Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security* autora Petera Gleicka. Gleick je dle mého názoru jakýmsi pokračovatelem myšlenek, s kterými přišel Homer-Dixon. Sám je zastáncem teorie, že nedostatek vody vede ke vzniku konfliktu, a je krom mnoha textů také tvůrcem databáze konfliktů, která uvádí konflikty až do doby tři tisíce let před našim letopočtem. Autor již v počátku textu formuluje názor, že si v budoucnu musí politici vůdcové dát pozor na vznik konfliktů, jejichž příčinou bude voda (Gleick 1993: 79–80). Naznačuje tím, že enviromentální politika se stává stále významnějším tématem. Gleick dále tvrdí, že s přibývajícím počtem lidí na zemi se bude zvyšovat možnost vzniku konfliktů, jelikož se z vody bude stávat stále žádanější surovina a časem se z ní může stát i vojenský a politický cíl (Gleick 1993: 84–85). Také uvádí, že arabsko–izraelské války roku 1967 byly válkami o vodu. Jako důkaz předkládá výrok izraelského premiéra, který prohlásil, že voda z Jordánu je pro Izrael životně důležitá (Gleick 1993: 79–85).

Za hlavní faktory zvyšující pravděpodobnost vzniku konfliktu o vodu označuje postupný nárůst populace a s tím spojenou nutnost zvyšování produkce potravin, růst spotřeby vody jako takové nebo její znečištění. Tyto faktory pak vedou ke stále se zvyšující vzácnosti čisté pitné vody. V budoucnu bude dle Gleicka úbytek vody způsoben také skleníkovým efektem a s ním spojenými klimatickými změnami. Zdůrazňuje potřebu rozpoznávat, kde aktuálně hrozí nebezpečí vzniku těchto konfliktů, a snahu případným konfliktům předcházet. Sám upozorňuje na některé pokusy vytvořit mezinárodní právo ohledně využívání přírodních zdrojů. Poukazuje však, že tyto regule většinou končí nějakým konfliktem. V dalších částech následně zdůrazňuje některé zásady, které by měly státy dodržovat, aby zamezily konfliktům, které by mohly vzniknout v souvislosti s využíváním přeshraničních vodních toků. V závěru ještě zdůrazňuje potřebu zaměřit se na budoucí konflikty o vodu tak, aby se jim zamezilo. Podle autora musí přijmout opatření jak odborníci z řad hydrologů, tak z řad politických vůdců (Gleick 1993: 90–110).

Autorem, kterým se ve své práci budu zabývat jako dalším, je Kent Hughes Butts a jeho dílo *The Strategic Importance of Water* z roku 1997. Profesor Butts je profesorem politických a vojenských strategií na US Military Academy (Strategic studies institute 2018). Jeho pohled na vodní konflikty do mé práce přináší opět nové myšlenky a názory, a proto jsem si jeho práci vybral a začlenil do té své. Hned v úvodu autor tvrdí, že geografickým proměnným není v mezinárodních vztazích věnována dostatečná pozornost i přes fakt, že některé události, které v minulosti proběhly, ukázaly jejich vážnost (Butts 1997: 65). Tvrdí také, že v minulosti již byl nedostatek vody příčinou vzniku konfliktů. Ačkoliv je však situace zdrojem mezinárodního napětí, neměli bychom předpokládat, že se růst populace, jenž vede k nedostatku vody, stane příčinou. Populační růst a klimatické změny mohou způsobit komplikace, ale pořád ještě máme

dostatečný prostor pro změny, abychom zamezili vzniku budoucích konfliktů o vodu (Butts 1997: 65).

Článek zkoumá strategicky důležitou otázku životního prostředí v souvislosti s nedostatkem vodních zdrojů, nerovnováhu v nabídce a poptávce po sladké vodě, metody zmírňování nedostatku vody, podmínky, které pravděpodobně signalizují, kdy mohou vodní zdroje vést ke konfliktu, a možnosti politiky, které mohou změnit tuto rovnici. V následné části autor vodu porovnává s ropou a vysvětluje, proč by pro nás měla být voda vzácnou surovinou a ne jen běžnou součástí našich životů. V krátkosti pak také popisuje koloběh vody a ukazuje, že v některých místech světa tento koloběh zakončený srážkami nedokáže nadále pokrýt naši spotřebu, v důsledku čehož postupně dochází k ubývání vodních hladin. Jako největší příčiny tohoto úbytku (kromě růstu populace) autor uvádí průmysl a zemědělství. Následně se zaměřuje na poptávku po pitné vodě. Ta se dle jeho slov zkoumá podle růstu populace. Další způsoby využití vody dělí do tří kategorií. První je zavlažování, které využívá okolo 73 % vody, následuje průmysl s 21 % a také veřejné využití, které spotřebuje 6 % vody (Butts 1997: 66). Tato čísla se mírně liší u průmyslových a rozvojových zemí. Autor se poté zaměřuje opět na populaci a v této části zdůrazňuje extrémní růst populace, který může být v budoucnu velkým problémem. Tento nárůst však vede také k většímu znečišťování vod a k lidem na dolním toku řek se pak může dostávat už jen kontaminovaná voda (Butts 1997: 66).

V části zaměřené na urbanizaci autor uvádí, že kvůli růstu velkých měst se bude také zhoršovat kvalita jejich vody. Mimo jiné udává, že dle prohlášení OSN nemá 1,2 miliardy lidí přístup k čisté vodě a až 1,7 miliardy nemá odpovídající kanalizaci (Butts 1997: 68). Autor se dále důkladně zabývá

množstvím vody, které bylo využito jak v průmyslu, tak v zemědělství. Poté se již zaměřuje plně na konflikty o vodu a zdůrazňuje důležitost vody jako esenciální suroviny. Předkládá i některé možnosti, jak řešit problém s nedostatkem vody, ale upozorňuje, že většina z nich je ekonomicky velice nákladná (Butts 1997: 71). Uvádí, že mají-li se konflikty o vodu stát realitou, musí být učiněny kroky, kterými se dospěje k jejich spravedlivému řešení (Butts 1997: 72). Jako vzor má posloužit vodní politika a zákony v USA, kde jsou tzv. vodní zákony důkladně propracovány. Butts popisuje také různé doktríny, které v rámci vodního managementu existují. Příkladem může být například tzv. Harmonova doktrína, v rámci které má absolutní suverenitu na využívání vodních toků země na horním toku. Zmiňuje také příklady konfliktů o vodu a fakt, že většina z nich vzniká po určitém rozhodnutí aktéra na horním toku, které se nelíbí aktérovi na toku dolním (Butts 1997: 73). Je zcela jednoznačné, že země na horním toku má vždy výhodu (Butts 1997: 68–73).

Další část je věnována konfliktům o vodu na Blízkém východě. Ty mají dle Buttse na tomto území dlouhou tradici. Kromě nedostatku vody je to zapříčiněno také množstvím etnik a národů, které v oblasti žijí, měnicími se hranicemi a také růstem populace, jenž je v této oblasti jedním z největších na světě. Další oblastí, kde je dle Buttse největší pravděpodobnost vzniku konfliktu o vodu, je jižní Asie, konkrétně hovoří o řece Indus (Butts 1997: 75). Butts tvrdí, že spojitost mezi konfliktem a nedostatkem vody je zcela zřejmá, a pokládá si otázku, co lze udělat s tím, abychom zabránili vzniku těchto konfliktů (Butts 1997: 76). Řešení hledá v řízené poptávce a představuje model, kdy by se pomocí dárců, kterými mohou být státy nebo mezinárodní organizace, přesouvala voda do míst, kde jí je nedostatek, čímž by se uspokojovala tamní poptávka (Butts 1997: 76). Dále se zaměřuje na snížení množství využívané vody. Zde předkládá několik návrhů, například efektivnějším spravováním kanálů s vodou na zavlažování by se

mohlo ušetřit až 15 % vody. Dalšími možnostmi pak má být přijetí předpisů týkajících se vodních zdrojů či dotování výzkumů na snížení množství vody potřebné k pěstování plodin (Butts 1997: 75). V závěru ještě poukazuje na to, že rozšiřující se enviromentální tíseň bude v budoucnu zvyšovat riziko vzniku konfliktů o vodu. Nedostatek vody by proto měl být důležitým tématem v zahraniční politice států a měl by se stát jakýmsi ukazatelem nestability zemí (Butts 1997: 76–79).

Nyní se zaměřím na práci, která není přímo zaměřena na vodu, ale je sepsána jako kritika literatury předního představitele směru, jenž se zaměřuje na enviromentální konflikt. Autorem, jehož práce se kritika týká, je Thomas Homer-Dixon a autorem kritiky samotné je Nils Petter Gleditsch. Text nese název *Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature*. Tuto publikaci jsem se do své práce rozhodl zařadit i přes to, že se jedná o kritiku, a to kvůli faktu, že oba autoři se věnují enviromentálnímu konfliktu, ale u obou se objevují odlišné názory. Text začíná tvrzením, že v minulosti jsme mohli vidět nespočet příkladů, kdy státy a národy válčily s cílem získat suroviny, a také jsme mohli vidět mnoho nestability a problémů zapříčiněných enviromentálními krizemi, které vedly až k migraci nebo rebeliím (Gleditsch 1998: 381).

V minulosti tak bylo běžné, že státy vedly války o suroviny, od roku 1980 pak dle Gleditsche začíná nová éra, kdy se svět začíná zajímat o enviromentální systém a přírodní suroviny. Enviromentální tíseň by dle něj mohla vést ke kolapsu zemědělství, rybolovu a nebo k nedostatku pitné vody (Gleditsch 1998: 382). Navzdory mnoha prohlášením Homer-Dixona nevidí Gleditsch ve vztahu konfliktu a enviromentální tísně žádný kauzální mechanismus. Gleditsch také poukazuje, že autoři si často vybírají různé

statistické údaje tak, aby potvrdili svá tvrzení, i když tyto nejsou vždy správné (Gleditsch 1998: 384). Dále předkládá ideu, že konflikty byly v minulosti vedeny spíše kvůli půdě než o suroviny (Gleditsch 1998: 384). Dle autora jednoznačně převládá vnitrostátní enviromentální konflikt před těmi mezinárodními, jelikož enviromentální konflikty vznikají převážně v nevyspělých zemích (Gleditsch 1998: 385). V další části se zaměřuje na nedostatek zdrojů. Zde tvrdí, že všech zdrojů je v určitém bodě a čase nedostatek; dle Gleditsche jde spíše o problém střetu zájmu, kdy dva aktéři potřebují totéž (Gleditsch 1998: 382–387).

Předkládá i příklad, kdy znečištění říční vody může být chápáno dvěma způsoby. Buď jako snížení kvality čisté vody, nebo jako snížení množství čisté vody v oblasti (Gleditsch 1998: 388). Dále se zaměřuje na Homer-Dixonovu terminologii, dle autorova názoru mylnou. Homer-Dixonův pojem enviromentální tíseň se snaží vyvrátit příkladem. Dle Homer-Dixona by současný stav lesů v oblasti Madridu měl být označován jako enviromentální tíseň, ale dle Gleditsche se jedná pouze o následek extrémní stavby lodí v dané oblasti v minulosti (Gleditsch 1998: 388). Dalším problémem v Homer-Dixonově díle je dle Gleditsche přehlížení důležitých proměnných jako politika, ekonomika či kultura. Tvrdí, že autoři jako Homer-Dixon se příliš zaměřují na enviromentální konflikt z enviromentálního pohledu a přehlízejí vše ostatní. Nesmíme na konflikt pohlížet pouze v souvislostech, kdy dvěma zeměmi protéká stejná řeka a oba chtějí co nejvíce využít její vodu, ale musíme se zaměřit i na ekonomickou, politickou a kulturní situaci a na tradiční spojitosti mezi zeměmi (Gleditsch 1998: 389). I když autor uznává Homer-Dixonovu snahu zapojit do analýz úroveň demokracie v daných zemích, tvrdí, že to stále není dostačující (Gleditsch 1998: 389). V další části se zaměřuje na nemožnost testování některých modelů, které nedávají smysl (Gleditsch 1998: 388–389).

Zde se autor neztotožňuje s Homer-Dixonovým modelem, v němž Homer-Dixon zkouší podle čtyř statistických údajů vytvořit jakýsi vzorec pro získání zjištění míry vzniku enviromentální tísně v oblasti (Gleditsch 1998: 390). Dle Gleditsche je to nemožné především proto, že dává dohromady bez předchozích zkoušek hned čtyři údaje, díky kterým chce dosáhnout určitých zjištění. Dalším Homer-Dixonovým argumentem, se kterým Gleditch nesouhlasí, je používání budoucnosti jako argumentu pro potvrzení teorie enviromentální tísně, kdy tvrdí, že konflikty mezi Izraelem a jeho sousedy byly primárně konflikty o vodu, nebo že do budoucna kvůli nedostatku vody budou narůstat konflikty zapříčiněné enviromentální tísní (Gleditsch 1998: 393). Nesouhlasí ani s tvrzením, že jsme nyní ve zlomové bodě, co se enviromentální politiky týká. Souhlasí, že vznikají a budou vznikat konflikty o vodu a jiné zdroje, ale odmítá přijmout fakt, že enviromentální změny a tíseň by měly zákonitě vést ke vzniku konfliktů (Gleditsch 1998: 394). Také poukazuje na fakt, že většina Homer-Dixonových výzkumů se zaměřuje pouze na vnitrostátní úroveň. V závěru celé kritiky pak tvrdí, že není pochyb o tom, že enviromentální tíseň vede ke vzniku konfliktů, ale zdůrazňuje, že tyto problémy vznikají většinou u zemí tzv. třetího světa a ve vyspělých zemích se tyto problémy neobjevují. Proto předkládá návrh, že by enviromentální tíseň a s ní spojené konflikty měly být řazeny do problémů rozvojových zemí (Gleditsch 1998: 390–396).

Odpověď na předchozí text sepsal Thomas Homer-Dixon spolu s Danielem M. Schwartzem a Tomem Deligiannisem. Schwartz stejně jako Homer-Dixon přednáší na Toronské univerzitě a stejně tak je tomu s Tomem Deligiannisem, který na Toronské univerzitě obdržel titul Ph.D. a pracuje na katedře politické vědy. Jeho hlavním zaměřením jsou enviromentální změny a jimi zapříčiněné konflikty. Společná publikace těchto tří autorů nese název *The Environment and Violent Conflict: A Response to Gleditsch's Critique and Some Suggestions for Future Research*. Jak již název napovídá,

jedná se o přímou odpověď na předchozí text uvedený v mé práci, jehož autorem byl Nils Petter Gleditsch. V úvodní části se autoři staví proti Gleditschově tvrzení, že torontská skupina vytváří své analýzy na základě náhodných experimentálních výsledků. Tvrdí, že jejich metodologie vychází z kvalitativních analýz a že ani neřeší konkrétní výsledky analýz (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 78).

V další části pak vysvětlují některé z pojmů, které Gleditsch napadal. Jedním z nich je degradace. Podle torontské skupiny se jedná o propad v kvalitě suroviny, zde se může jednat například o vodu nebo jiné (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 79). Homer-Dixon se vymezuje vůči Gleditschovu tvrzení, že bychom měli zkoumat maximální možnou dostupnost vody, a tvrdí, že bychom měli zkoumat poptávku, jelikož pokud ta není naplněna, získáváme skutečné informace o nedostatku (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 79). Tento vztah mezi nabídkou a poptávkou pak má být dle torontské školy ukazatelem možného vzniku násilí. Dále vysvětlují, že nerovnoměrné rozdělení zdrojů spolu s růstem populace vede k migraci. Také brání své tvrzení, že rozdělení zdrojů má být považováno za ekologický problém, jelikož toto rozdělení nikdy nevzniká jen tak, ale je ovlivněno zásobami suroviny a poptávkou (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 80). Dle Gleditsche je spojitost mezi enviromentální tísní a konfliktem nadhodnocována. Torontská škola na to odpovídá, že je zcela zřejmé, že enviromentální tíseň ovlivňuje ekonomiku, sociální struktury a mnohé další. To vše dohromady pak může vést ke vzniku konfliktu. Dále se zaměřují na Gleditschovo nařčení, že většina Homer-Dixonovy práce nebere v potaz politiku, ekonomiku a kulturní vztahy. Odpovídají, že enviromentální tíseň, kterou se zabývají, není většinou následkem politických či ekonomických činů, ale spíše fyzikálních charakteristik prostředí (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 78–80).

Tvrdí také, že politika a ekonomika se začíná enviromentální tísni a nedostatkem určité suroviny zabývat až v době, kdy o ni začne být zájem a hrozí vznik sporů (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 82). Nesouhlasí, že při svých výzkumech neberou v potaz míru demokracie a typ režimu, a tvrdí, že tyto dva ukazatele jsou naopak ústředním kritériem pro jejich výzkumy (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 82). Hlavním problémem pro Homer-Dixona a jeho kolegy je nařčení, že jejich názory jsou chybné. To Gleditsch opodstatňuje tím, že se názory torontské školy opírají primárně o budoucí vývoj. Homer-Dixon s kolegy pak tvrdí, že veškeré zvěsti budoucnosti jsou založené na důkladném studiu minulých konfliktů, z nichž poté sestavili model budoucího vývoje (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 82). Gleditsch je také proti teorii vodních válek. Homer-Dixon na to odpovídá, že vodní války jsou možné pouze za určitých okolností, jako je například vojenská síla zemí jak na dolním, tak na horním toku (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 83). Autoři s Gleditschem souhlasí například v bodě, v němž tvrdí, že existuje malé množství kvalitních dat pro výzkumy v oblasti enviromentální tísne (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 88). Jako hlavní důvod těchto problémů pak označují velký záběr výzkumů, kdy krom ekologických dat je třeba zajistit kvalitní politická, ekonomická a další různá data. Přestože tato publikace nebyla zaměřena přímo na vodu, je v ní sepsáno mnoho názorů Thomase Homer-Dixona, který je zakladatelem tzv. torontské školy v enviromentální politice, a proto byly tyto údaje pro mou práci důležité (Schwartz – Deligiannis – Homer-Dixon 2000: 82–88).

Následujícím autorem, na kterého se zaměřím, je Nils Petter Gleditsch, který spolu s Taylorem Owenem, Kathryn Furlong a Bethany Lacina sepsali dílo *Conflict over Shared Rivers: Resource Scarcity or Fuzzy Boundaries?* Nils Peter Gleditsch, hlavní z autorů tohoto textu, je profesorem mírových a konfliktních studií na norské univerzitě v Oslu (NTNU 2018). Důvody výběru jeho textu pro mou práci byly jednoduché – Gleditsch není klasickým enviromentálním vědcem, ale zabývá se primárně konfliktem a mírovými studii. Díky tomu si od jeho textu slibuji, že přinese nové myšlenky a poznatky pro mou práci. Hned v úvodu práce autoři sdělují, že kolem roku 2050 by se svět mohl dostat do situace, kdy začne vznikat velký boj o vodu (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 362). Poukazují také na fakt, že z Gleditschovy studie je patrné, že ke konfliktu dochází častěji, jedná-li se o přeshraniční tok, o který se státy musejí dělit. Dle autorů se slovní spojení vodní války stalo již plně součástí žurnalistické a politické rétoriky (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 362–363).

Dále se zaměřují na vyjádření americké zpravodajské služby, že konflikty vznikají a budou vznikat převážně kvůli neobnovitelným surovinám. Autoři článku však argumentují tím, že do budoucna musíme počítat s tzv. vodními válkami jako jakýmsi ekvivalentem tzv. ropných válek. Prvním možným dějištěm takových konfliktů mají být rozvojové země, kde nedostatek vody a stále rostoucí populace vytvoří prostředí, kde bude vody extrémní nedostatek. Zajímavostí je také fakt, že dějištěm vodních válek by se mohly také stát země jako Egypt nebo Maďarsko, jelikož 90 % jejich řek pramení v jiné zemi, a proto se stávají závislými na hospodaření s vodou zemí na horním toku (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 363). Proti vzniku vodních válek pak uvádí tvrzení, že země s vyspělými ekonomikami nedovolí vznik konfliktu o vodu a raději vytvoří vzájemnou spolupráci. Dále také zdůrazňují fakt, že dle liberální teorie proti sobě demokracie neválčí, a

tudíž by vznik vodních válek měl nastat v oblastech, kde nejsou demokratické režimy (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 363–373).

Autoři tvrdí, že přijmeme-li fakt, že v budoucnu budou z důvodu nedostatku vody vznikat konflikty o vodu, v největším nebezpečí budou státy na horním toku řek, jelikož to oni mají primární možnost manipulovat s vodou a ovlivňovat tím státy na dolním toku (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 374). Autoři tvrdí, že je zcela zřejmé, že pokud konflikty o vodu budou vznikat, pak tomu tak bude v chudých rozvojových zemích s ne zcela demokratickým režimem (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 377). Jako místa možného vzniku takových konfliktů předkládají oblasti severní Afriky, Blízkého východu nebo subsaharské Afriky, kde v současnosti dochází k největšímu množství konfliktů. V závěru předpokládají, že v budoucnu bude zcela jistě docházet ke vzniku konfliktů o vodu, ale také tvrdí, že to, zda bude docházet spíše ke spolupráci, nebo ke konfliktu, závisí na mnoha faktorech a nelze dát univerzální a jednostrannou odpověď (Gleditsch – Owen – Furlong – Lacina 2006: 374–379).

Další práce, kterou se budu zabývat, je text autora Davida Kreamera *The Past, Present, and Future of Water Conflict and International Security*. David Kremer je profesorem na fakultě civilního a enviromentálního inženýrství Nevadské univerzity (International Association of Hydrogeologist 2018). Zde vede program pro studium a řízení vodních zdrojů, což potvrzuje jeho kvality a znalosti a také to, proč jsem si jeho text vybral pro svou práci. Již v prvním odstavci své práce píše, že v budoucnu bude docházet ke stále většímu množství konfliktů o vodu, a svůj předpoklad odůvodňuje zprávou Hillary Clintonové, ve které v roce 2012 tvrdila totéž (Kremer 2012: 87). Jako dějiště největších konfliktů o vodu označuje Blízký

východ, severní Afriku a jižní Asii (Kreamer 2012: 87). Uvádí, že ve snaze zabránit konfliktům vznikla v rámci OSN zpráva o světovém vodním rozvoji. Tato zpráva má následně vznikat každé tři roky. V další části se zabývá špatnou dostupností vody pro některé obyvatele planety a podobně jako většina autorů zdůrazňuje, že obrovské množství lidí nemá přístup k čisté vodě a až čtyřicet procent lidí nemá kanalizaci (Kreamer 2012: 88). Tento fakt má za následek znečištění vody v dané oblasti, jelikož na místech, kde není kanalizace, není ani žádná čistička vod (Kreamer 2012: 87–88).

Dále tvrdí, že z těchto důvodů ročně umírají až dva miliony dětí ve věku do pěti let (Kreamer 2012: 88). Dle Kreamera mohou zásoby čisté vody sloužit jako nástroje nebo vojenské cíle. Jako cíle pak mohou být použity buď teroristy, nebo v některých oblastech při kmenových nebo etnických bojích. Dokládá, že již v dávné minulosti armády používaly vodu jako zbraň, například když nepříteli zamezily přístup k pitné vodě. V následné části pak uvádí několik konkrétních příkladů od minulosti až téměř po současnost (Kreamer 2012: 89). V další části se zaměřuje na vodu ve spojení s etnickými čistkami a tvrdí, že byla mnohokrát použita jako výmluva nebo prostředek k etnickému násilí. Zde opět zmiňuje příklady od dávné minulosti až po moderní dobu. Dále zkoumá současný trend ve vývoji konfliktů o vodu. Začíná tím, že v minulosti sice ke konfliktům o vodu docházelo, ale žádný z nich nebyl globální, vždy se jednalo jen o lokální konflikty. Tvrdí tedy, že zatím k žádnému globálnímu konfliktu o vodu nedošlo, a vypisuje opět některé z novodobých konfliktů o vodu (Kreamer 2012: 88–90).

Následně tvrdí, že řeky a přeshraniční toky mohou být využívány jako politické nástroje, které se dají snadno zneužívat (Kreamer 2012: 91). V tomto ohledu zdůrazňuje především možný indicko–pákistánský konflikt o vodu, který by mohl lehce nabýt až nukleárních rozměrů, a označuje celkově jižní Asii za místo, kde by v budoucnu mohly vzniknout velké konflikty o vodu. V následné části se zabývá globálním oteplováním a klimatickými změnami i jejich dopady na vznik konfliktů o vodu. Dle Kreamera by v některých oblastech mohla mít změna klimatu za následek vznik konfliktů. Nejprve by však musela zapříčinit úbytek vody, který by způsobil nedostatek pitné vody a nedostačující produkci potravin, v důsledku čehož by se lidé začali bouřit a vznikaly by konflikty (Kreamer 2012: 91). Jedinou možností, jak dle autora můžeme nárůstu konfliktů zabránit, je politická spolupráce a společné plánování. I přesto zdůrazňuje, že v oblastech, kde je vody nedostatek, budou konflikty vznikat stále. Podle autora by se mělo pracovat na rozšíření spolupráce ohledně hospodaření s vodou, jelikož se tím může dosáhnout i zvýšené životní úrovně lidí, kteří se poté nebudou chtít účastnit konfliktů, protože budou spokojeni (Kreamer 2012: 92). V závěru povyšuje vodu na komoditu, o níž se v budoucnu odehraje kromě mnoha násilných konfliktů i velké množství politických a ekonomických bojů (Kreamer 2012: 91–94).

3 Spolupracující element

Tato část bude zaměřena na autory, kteří předpokládají, že nedostatek vody a jím způsobená enviromentální tíseň vedou ke vzniku spolupráce. Hlavním proudem zastávajícím tyto myšlenky je tzv. oregonská škola, která tvrdí, že nedostatek vody vede ke vzniku spolupráce. Prvním autorem v této kapitole bude Aaron T. Wolf a jeho článek *Conflict and Cooperation Along International Waterways*. Základní informace o tom, kdo je Aaron T. Wolf, jsem zmiňoval v úvodu své práce. Nyní bych chtěl jen zdůraznit jeho důležitost pro enviromentální politiku, především co se vodních zdrojů týče. Kvůli jeho důležitosti jsem si ho vybral jako prvního autora této kapitoly. Text samotný patří dle mého názoru mezi nejvýznamnější z Wolfových publikací, a proto jsem si ho zvolil pro svou práci. Již od počátku čtení je zřejmé, že autor nesouhlasí s tvrzením, že nedostatek vody je důvodem pro vznik konfliktů. V úvodní části nastiňuje Wolf problematiku tzv. vodních válek. V následných částech se poté zaměřuje na čtyři různé argumenty, kterými obhajuje svá tvrzení. Prvním z nich je historická argumentace, druhou je strategicko–zájmová argumentace, třetí je argumentace sdílených zájmů a jako čtvrtá, poslední, je uváděna argumentace založená na institucích. V části zaměřené na historickou argumentaci tvrdí, že i když je sepsáno mnoho prací o konfliktech, které by měly vzniknout kvůli vodě, není tomu tak (Wolf 1998: 251–252).

Dle Wolfa se ve větší míře jedná o hraniční spory, ze kterých tzv. vodní války vytvořili až někteří autoři, přímo zmiňuje například Gleicka. Konkrétně pak mluví o izraelsko–arabských válkách, které jsou často uváděny jako konflikty o vodu. K tomu se vyjadřuje tak, že voda nebyla příčinou ani cílem tohoto konfliktu (Wolf 1998: 254). Sam však doplňuje, že jeho

analýza se zabývá pouze mezinárodními ozbrojenými spory, nikoliv vnitřními zájmy států. Dále připomíná, že v žádném případě netvrdí, že neexistuje násilí spojené s bojem o vodu, právě naopak, avšak toto násilí považuje za jakési vnitrostátní problémy. V závěru této části tvrdí, že dosud nedošlo k žádné vodní válce a že nedostatek pitné vody může způsobit pouze občasnou intenzivní politickou nestabilitu (Wolf 1998: 255). V dalších pasážích své práce Wolf tvrdí, že historicky vzniklo na 3000 dohod o spolupráci ohledně mezinárodních vod, což dalece převyšuje možné konflikty (Wolf 1998: 258). V části zaměřující se na strategické argumenty zdůrazňuje, že voda nemůže být cílem války jen proto, že jde-li o společnou vodu, její narušení by znamenalo obě země. Zdůrazňuje však, že země na horním toku řeky mají navrch a stavbou přehrad a vodních elektráren mohou způsobovat škody například zemědělství zemí na dolním toku řek. Proto je dle Wolfa důležité uzavírat mezinárodní dohody o vodních tocích. Autor netvrdí, že je nemožné, aby v budoucnu, vznikaly násilné konflikty o vodu. Wolf částečně souhlasí s tvrzením mnohých odborníků, že nedostatek vody může vést ke vzniku konfliktů, tvrdí však, že by tyto konflikty byly velice nestrategické. Sám poté vodu popisuje jako prostředek pro spolupráci mezi lidmi. Autor ještě na konci zdůrazňuje, že nevěří v to, že v budoucnu budou vedeny mezinárodní války o čistou pitnou vodu (Wolf 1998: 254–261).

Další text, který ve své práci uvedu, napsali tři autoři, Shira Yoffe, Aaron T. Wolf a Mark Giordano. O Aaronu T. Wolfovi již v této práci bylo řečeno mnoho, a proto není třeba více rozepisovat, o koho se jedná. Shira Yoffe zatím v mé práci zmíněna nebyla. Je to jedna z Wolfových následovníků, členka tzv. oregonské školy, v současné době spolupracuje například s lesní správou Spojených států, kde zastává funkci vysokého politického poradce. Mark Giordano je stejně jako Shira Yoffe pokračovatelem Wolfových myšlenek. Získal titul Ph.D. na Oregonské univerzitě a je jedním z autorů, které můžeme řadit do tzv. oregonské školy.

V současné době je profesorem na univerzitě v Georgetownu a zaměřuje se na enviromentální a vodní studie převážně z oblasti Asie a Blízkého východu (Georgetown university 2018). Tuto publikaci jsem pro svou práci zvolil proto, že se jedná o text sepsaný skupinou autorů, kteří patří do tzv. oregonské školy, jež je hlavní teoretickým proudem v oblasti vodní spolupráce. Anglický název práce zní *Conflict and Cooperation Over International Freshwater Resources: Indicators of Basins at Risk* a vyšel v roce 2003 v Journal of American Water Resources Association.

Autoři se v článku snaží nalézt indikátory rizik, která vedou ke vzniku konfliktů o vodu. Jako první ze tří cílů textu si stanovili zanalyzovat historické indikátory, které vedly ke vzniku konfliktů a spolupráce. Druhým cílem je pomocí výše zmíněných indikátorů vytvořit rámec, díky kterému by bylo možné v budoucnu rozpoznat hrozbu vzniku konfliktu o vodu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1109). Třetím cílem je pak snaha o lepší pochopení příčin, které vedou ke vzniku konfliktů o vodu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1110). Dále se autoři zaměřují na BAR databázi, která dle jejich slov vznikla jako soupis historických událostí, spojených s vodou jako surovinou (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1110). Celá databáze je zaměřena na období od roku 1948 až po rok 1999. Databáze je globální a dle slov autorů zahrnuje veškeré vodní toky. Případy spolupráce a konfliktu rozdělili dle počtu aktérů, a to konkrétně buď na konflikty dvou zemí, nebo na konflikty, kterých se účastnily více než dva. BAR databáze zahrnuje okolo 1800 případů spolupráce a konfliktů, do kterých bylo celkově zapojeno 124 zemí.

Autoři dále popisují počítačový program GIS, který jim slouží při analýzách tím, že ukládá, spravuje, analyzuje a modeluje související data, díky čemuž pak mohou provádět analýzy mezinárodních povodí (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1110). Při tvorbě BAR analýzy autoři připojili přesná data, jako například počet obyvatel v okolí. Nejvýznamnější je nastavení intenzity konfliktu a její přesné určení. Pro tyto účely si autoři vytvořili škálu od -7 do $+7$, kdy $+7$ je nejvíce kooperativní a -7 nejvíce konfliktní. Nula má být znakem neutrality, kdy mezi zeměmi nedochází ke kooperaci ani ke konfliktu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1111). Jako jakýsi klíč pro pochopení škály uvádějí, že známky -5 a -6 sloužily v analýze pro rozsáhlé válečné akty a -1 a -2 pro nevraživost a nenávisť mezi aktéry (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1111). V části, kde hodnotí celou analýzu, zdůrazňují, že neobjevili žádný extrémní případ, kdy by země vstoupily do války kvůli vodě. Z 1800 studovaných případů v analýze vyhodnotili 28 % jako konflikty, konkrétně 507 případů, a 67 % případů bylo vyhodnoceno jako spolupráce, což představuje 1228 případů. Zbylých 5 % pak autoři analýzy vyhodnotili jako neutrální nebo nedostatečné pro zařazení na jednu či druhou stranu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1112). Více než polovina z analyzovaných případů představovala pouhé verbální výměny názorů, a to jak v rámci konfliktů, tak i v rámci spolupráce. U interakcí zaujímala 78 % spolupráce, 17 % konflikt a 5 % bylo opět vyhodnoceno jako neutrální události (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1112). V analýze se objevovaly nejčastěji čtyři důvody, které byly zdrojem konfliktu nebo spolupráce. Jedná se o množství vody, infrastrukturu, společné řízení a vodní energie. Nejčastější příčinou pro vznik konfliktů pak byla infrastruktura a množství vody, ostatní témata byla v analýze spojena převážně se spoluprací (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1111–1113).

Zajímavé je zjištění, že většina konfliktů vzniká mezi dvěma aktéry, zatímco většina spoluprací vznikla mezi třemi a více aktéry. Nejvíce multilaterálních dohod pak vzniká ohledně společného řízení vodních toků, kvality vody a ekonomického rozvoje. Naopak u množství vody a vodní energie dochází většinou k uzavírání bilaterálních dohod. V následných částech textu se autoři zaměřují na vyhodnocení analýzy v rámci území a poukazují, že region západní Evropy je místem s největším vznikem spolupráce, naopak Blízký východ a severní Afrika jsou regiony s nejmenším počtem spolupráce. Dle autorů je také důležitý vztah, jaký mezi sebou aktéři mají. Došli k závěru, že státy, které jsou nepřátelé, budou nepřátelé i v ohledech spolupráce s vodou, a naopak státy, které mají dobré vztahy, budou pokračovat v dobrých vztazích i při řešení nesnází s vodou (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1117). Dále se zaměřují na klima a dostupnost vody. Tvrdí, že celkové klima není v žádném ohledu možným ukazatelem konfliktu, stejně tak ani žádný z ukazatelů dostupnosti vody nepovažují za možný ukazatel potenciálního vzniku konfliktu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1120). V poslední části práce, ještě před samotným závěrem, se pak autoři zaměřují na oblasti, které v ohledu konfliktu o vodu představují největší nebezpečí. Mezi toky s nejpravděpodobnějším vznikem konfliktu zařadili Aralské jezero a řeky Jordán, Nil, Eufrat a Tigris (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1121). V závěru je zdůrazněn fakt, že historicky jednoznačně převažuje vznik spolupráce ohledně vody nad vznikem konfliktu o vodu. Přes to však netvrdí, že v budoucnu konflikty o vodu nevzniknou. Naopak v práci poukázali na oblasti se zvýšenou pravděpodobností jejich výskytu. Jednoznačně dovozují, že nedostatek vody, vznikající s růstem populace, povede v budoucnu ke vzniku konfliktů o vodu. Jedinou otázkou do budoucna pak má být, jakou budou mít tyto konflikty intenzitu (Yoffe – Wolf – Giordano 2003: 1117–1122).

Další text, na který se zaměřím, je kniha *Water Wars or Water Peace?* Jejím autorem je Philipp Stucki. Autor tuto práci vytvořil ve spolupráci s Ženevskou univerzitou v rámci programu Strategických a mezinárodních bezpečnostních studií. Autor, podobně jako na pomyslné druhé straně Gleick, pohlíží na otázku z historického hlediska a při analýze zkoumá události z minulosti. Tuto publikaci jsem si pro svou práci vybral právě kvůli tomuto poněkud odlišnému pohledu. V úvodu popisuje hlavní cíl práce, kterým je vysvětlení diskuse, zda nedostatek vody vede ke vzniku konfliktu, nebo k navázání spolupráce. Toto vysvětlení je rovněž velice důležité i pro mou bakalářskou práci. V první kapitole se autor zaměřuje na hypotézu vodních válek. Jde mu o to vysvětlit, jak a kdy se tento pojem vyvinul. Tvrdí, že poprvé se pojem vodní války začal využívat v období po roce 1984, kdy se začíná mluvit o možnosti vzniku konfliktu o vodní zdroje na Blízkém východě (Stucki 2005: 14).

Poprvé se vodní války začaly řešit ve válkách mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy, když Izrael musel chránit vodní toky v Libanonu. Od té doby můžeme podle autorových slov pozorovat vývoj termínu vodní války jako akademického pojmu. Vysvětluje, že hlavní myšlenkou vodních válek je nedostatek vody v oblasti, kvůli němuž státy vstupují do konfliktu, aby se zmocnily zásob vody pro své obyvatelstvo (Stucki 2005: 16). Poté Stucki pokládá zásadní otázku: „Pokud odborníci tvrdí, že tyto války budou vznikat kvůli nedostatku vody, musíme se zaměřit na to, zda skutečně obyvatelé v zemích, kde vodní války hrozí, trpí akutním nedostatkem vody?“ (Stucki 2005: 17). Následně předkládá tvrzení, že úplné minimum vody pro člověka na rok je 125 m³. Dle autora však i v Palestině, kde nedostatek vody působí problémy, mají lidé na rok 165 m³ čisté vody (Stucki 2005: 17). Tento ukazatel tak nepovažuje za směrodatný, jelikož následně ukazuje, že i když by podle něho lidé měli vody dost, není tomu tak, a proto tím, na co se musíme zaměřit, je voda nutná pro produkci potravin. Co se vývoje pojmu vodní války

a celkově enviromentální politiky týká, zdůrazňuje Stucki roli autorů Homer-Dixona a Nilse Gleditsch. Tvrdí také, že Gleditschovy výzkumy ukazují, že sdílení přeshraničních toků je spojeno se vznikem konfliktů, na druhou stranu pak staví výzkumy Aarona T. Wolfa, který při práci s mezinárodními konfliktními databázemi objevil jediný prokazatelný důkaz vodních válek, a to až v období před naším letopočtem (Stucki 2005: 15–19).

Ve třetí kapitole se autor snaží předložit možnosti, jak zabránit nedostatku vody, a názory na vznik konfliktů o vodu. Jedním z možných řešení je přesun vody na velké vzdálenosti, dále odsolování, využívání podzemních vod, stavba velkých vodních přehrad (Stucki 2005: 24–28). Uvádí také, že by se mělo omezit zbytečné plýtvání či změnit zemědělské postupy, při kterých dochází ke zbytečným ztrátám vody (Stucki 2005: 28). V další části práce se autor zaměřuje na důkladné řešení plýtvání s vodou v zemědělství a také na to, jak by měla být voda finančně oceňována. Následně se Stucki snaží naznačit, jakým způsobem se dá dosáhnout vzniku spolupráce ohledně vodních zdrojů. V této části navrhuje způsoby, jakými by mohly být vytvořeny smlouvy o spolupráci. Jedním ze zajímavých návrhů je například smluvní odškodnění, které by jeden ze států dostal, pokud by mu jiný jakkoli znemožnil užívat v plném rozsahu společný vodní tok. Tvrdí však také, že je možné, že se vznikem smlouvy pouze potvrdí nadřazenost jednoho ze smluvních partnerů (Stucki 2005: 24–37).

Následně rozebírá empirickou část, kterou začíná tvrzením, že voda v minulosti vedla jak ke vzniku spolupráce, tak i konfliktu. Jedním z nejdůležitějších tvrzení v tomto textu je, že konvenční války mohou být vedeny na vodě, mohou využít vodu jako strategickou surovinu, ale voda není dostatečným důvodem pro vznik konfliktu v rozsahu konvenční války (Stucki

2005: 48). Nedostatek vody nepovažuje za problém a tvrdí, že konfliktu nedokážeme zabránit, ale že je důležité, jak budou tyto konflikty řešeny, zda budou řešeny klidně a pomocí kooperace. Předkládá tedy názor, že je na politických vůdcích, aby dokázali vzniklé konflikty řešit spoluprací (Stucki 2005: 49). Dle autora je také logické, že všichni raději uvidíme spolupráci zemí než konflikty, které vyvrcholí válečným stavem. V další části pak tvrdí, že i když byly vodní války zcela vědecky vyvráceny, měli bychom se jimi stále zabývat (Stucki 2005: 50). V neposlední řadě také předkládá jakousi novinku, když zavrhuje termín vodní války a navrhuje nový pojem vodní výtržnosti, který dle jeho názoru představuje mnohem realističtější pojem, jenž však musí být ještě důkladně rozvinut (Stucki 2005: 48–50).

V závěru uvádí, že by chtěl celou svou práci vyvrátit teorie tvrdící, že nedostatek vody vede ke vzniku konfliktů. Naopak by chtěl ukázat, že mnohem více spolupráce vzniklo kvůli vodě jako surovině. Vodní války zcela vyvrací a jako odůvodnění předkládá nízkou ekonomickou hodnotu vodních zdrojů. Následně však předkládá názor, že i přes všechna jeho tvrzení ještě nejsou vodní války zcela vyvrácené, a udává mnoho důvodů, proč tomu tak je (Stucki 2005: 64). Prvním důvodem je malá důvěra politických vůdců ve vodní spolupráci, druhým to, že teorie vodního míru není ještě dostatečně empiricky potvrzena. Třetím důvodem je to, že situace nahrává hegemónům v oblasti, čtvrtým, že konflikty o vodu budou vznikat na národní a ne na mezinárodní úrovni. Za páté naopak oproti bodu čtyři spolupráce vznikají a budou vznikat na mezinárodní úrovni (Stucki 2005: 64–65). Velkým důvodem pro zavrnutí vodních válek z pohledu politických vůdců má být ekonomické hledisko, jelikož vodní války by pro státy byly velice nevýhodné. V debatě, jestli budou v budoucnu spíše vodní války, nebo vodní mír, poukazuje na fakt, že kolem roku 1990 vše nasvědčovalo vzniku vodních konfliktů. Naopak od roku 2000 se vše postupně mění a začíná se ukazovat, že budou vznikat spolupráce o vodu (Stucki 2005: 65). Na samém konci textu

pak ještě jednou zdůraznil výhodnost spolupráce v oblasti zacházení s vodou oproti konfliktu, čímž naznačil, že spolupráce je tou správnou cestou, pokud se týká nedostatku vody (Stucki 2005: 64–68).

Další část této kapitoly bude zaměřena opět na text autora Aarona T. Wolfa, největšího představitele oregonské školy. Článek nese název *Healing the Enlightenment Rift: Rationality, Spirituality, and Shared Waters*. Vybral jsem jej, jelikož Wolf zde k problému konfliktu o vodu přistupuje již od počátku trochu jinak. V úvodu předkládá názor, že pro pochopení vzniku konfliktu a ve snaze mu zamezit bychom se měli soustředit ne na racionální, ale spíše duchovní, morální a etické dimenze (Wolf 2008: 52). Autor se v textu dále zabývá rozdělením světa na vyspělý severozápad a jihovýchod. Zkoumá, zda toto rozdělení hraje nějakou roli při vzniku konfliktů o vodní toky. Část textu je převzata z jiné Wolfovy práce, o které jsem již psal výše, proto tuto část textu záměrně přeskočím. Autor si klade otázku: „Jak lze zlepšit proces přechodu od konfliktu ke spolupráci?“ (Wolf 2008: 55) Wolf se v této práci až překvapivě zaobírá způsobem a rozhodováním současných lidí. Tvrdí, že lidé ze severozápadních částí světa se zaměřují pouze na zisk a zapomínají na morálku. Oproti tomu lidé z jihu a východu dají při rozhodování prostor i své duševní stránce, ne jen té, která myslí na profit. Autor dále zdůrazňuje, že vyspělý svět k vodě přistupuje jako k obchodní komoditě, udává i konkrétní dokument z roku 1992, kde je voda poprvé oficiálně označena jako obchodní komodita. Jako důkaz odlišných přístupů k vodě Wolf předkládá část islámského práva, která je zaměřena na vodu; zde se píše, že žádná bohem darovaná voda nemůže a ani nesmí být koupena či prodána a má být pro všechny (Wolf 2008: 52–59).

V následné části se Wolf snaží nastínit poněkud odlišný způsob, jak bychom měli přistupovat ke konfliktům o vodu. Popisuje, že bychom měli nejprve pochopit, že státy se snaží hájit své zájmy, a proto ti, kdo státy řídí, musí pochopit, že je důležité rozšiřovat kooperaci v oblasti hospodaření s vodou (Wolf 2008: 65–66). Tvrdí, že ve druhé fázi jednání mezi státy se již postupně zájmy států přesouvají od toho, co jim právně náleží, k tomu, co stát potřebuje. Tím jeden stát zjistí požadavky druhého a nastává možnost pro stanovení podmínek (Wolf 2008: 66). Ve třetí fázi jednání, když jsou již známy potřeby všech, může se dle Wolfa začít vytvářet společné řešení pro spolupráci. V následné čtvrté a poslední fázi by se mělo vytvořit společné řešení, ze kterého budou profitovat všichni, kdo jsou do projektu zapojeni (Wolf 2008: 67–68). V závěru pak ještě zdůrazňuje, že voda nerozlišuje chudé a bohaté, nedbá na hranice námi vytvořených států, ale je společná pro nás všechny, a proto se o ni společně musíme dělit a spolupracovat tak, aby z ní měli všichni užitek (Wolf 2008: 60–69).

Následující text vytvořil Anastasis Valvis. Tento autor s titulem Ph.D. vystudoval Athénskou univerzitu a poté i univerzitu v Brendfordu ve Velké Británii. Následně přednášel na Peloponéské univerzitě na katedře politické vědy a mezinárodních vztahů. Kromě publikační činnosti pracoval například pro Východoevropskou organizaci mezinárodních vztahů nebo pro Institut mezinárodních ekonomických vztahů. To vše z něho dělá ideálního autora pro zařazení do mé práce. Vybral jsem si konkrétně jeho text *Water Scarcity: Source of interstate conflict or opportunity for cooperation?* V úvodu textu autor připomíná, že enviromentální tíseň je mnohými označována jako příčina vzniku konfliktů o vodu, a to i přes fakt, že neexistují dostatečné důkazy potvrzující tuto teorii na mezinárodní úrovni (Valvis 2016: 3). Jako hlavní cíl práce uvádí Valvis analýzu literatury ohledně enviromentální tísně ve spojitosti s vodou a také přeshraničních toků a v neposlední řadě výzkum

toho, zda v budoucnu bude docházet spíše ke spolupráci, nebo ke konfliktu o vodu (Valvis 2016: 3).

Autor udává, že v dnešní době žije v prostředí mezinárodních toků okolo 40 % lidí a 90 % lidí žije v zemích, které tyto mezinárodní nebo přeshraniční toky sdílejí (Valvis 2016: 4). Tyto statistiky pak používá jako opodstatnění tvrzení, nakolik důležitý je management těchto toků. V následné části se zaměřuje na konflikt a spolupráci o vodu s tím, že se snaží vypustit enviromentální tíseň. Poté do své práce zapojuje myšlenky autorů, jakými jsou například Aaron T. Wolf a jiní. Dále se pak zabývá významnými kooperacemi ohledně vody; jako nejzajímavější uvádí spolupráci nad Baltským mořem nebo řeku Mekong. Dle Valvise neexistuje žádný mezinárodní konflikt, který by byl zapříčiněn čerstvou vodou, a neexistoval ani v minulosti. Problém dle něho hrozí pouze v otázce přeshraničních toků. Na tuto část textu pak navazuje pasáží, kde hlavní roli hraje enviromentální tíseň. Zde opět předkládá statistické údaje, aby mohl následně čtenáři vysvětlit, co je vlastně enviromentální tíseň. Jedním z uvedených údajů je například fakt, že 98 % veškeré vody na planetě tvoří voda slaná, která je pro náš život obtížně využitelná (Valvis 2016: 6). Dále uvádí, že dle některých výzkumů na naši planetu postupně dopadá stále větší a větší množství srážek a nic by se na tomto vývoji nemělo měnit ani do budoucna (Valvis 2016: 6). Následně se dostává k Thomasu Homer-Dixonovi a jeho definici enviromentální tísně. Předkládá názory jednotlivých autorů na enviromentální tíseň a až poté zmiňuje, že většina z nich se shoduje na tom, že pokud by mělo dojít k tzv. vodním válkám, došlo by k nim v oblasti Blízkého východu (Valvis 2016: 4–10).

Tvrdí také, že již šestidenní válka mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy byla některými lidmi považována za válku o vodu, to však bylo vyvráceno (Valvis 2016: 10). Poté ještě předkládá podobné příklady a dále připomíná Gleickovo tvzení, že voda byla mnohokrát nástrojem válek, ale tvrdí, že nikdy nebyla její záminkou nebo příčinou. V závěru předkládá svůj názor, kdy prohlašuje, že autoři jako například Homer-Dixon nebo Peter Gleick kladou přílišný důraz na enviromentální tíseň jako příčinu konfliktu (Valvis 2016: 14). Tito autoři pak mají díky svým empirickým analýzám nutkání předkládat jakési předpovědi do budoucna, jako když Gleick předpovídá nárůst konfliktů o vodu zapříčiněných enviromentální tísní. Jako protiklad pak předkládá výzkumy z Oregonské univerzity, o kterých jsem se zmiňoval výše v člancích Aarona T. Wolfa a ve kterých ve zkratce zjistili, že kooperace vzniká mnohem častěji než konflikty o vodu. V samotném závěru na konci pak Valvis ukazuje, že neobjevil žádný důkaz vzniku konfliktů, které by zapříčinila enviromentální tíseň nebo nedostatek vody (Valvis 2016: 16). Dle něho tak státy vždy raději volí spolupráci, která je pro ně výhodná, než válku a konflikt, který je nevýhodný (Valvis 2016: 10–16).

Nyní se zaměřím na článek autorů tzv. oregonské školy. Jedním ze tří autorů je Aaron T. Wolf, který již byl v této práci zmíněn mnohokrát a není třeba jej zmiňovat znovu. Dalším autorem je Jacob Petersen Perlman, který je výzkumným analytikem Centra vodních zdrojů. Studoval na univerzitě v Montaně a Iowě, pro nás je však důležité to, že titul Ph.D. získal na Oregonské univerzitě. Jeho výzkumy se zabývají přeshraničními toky, vodním managementem a také vodní bezpečností (Water resources research center 2018). Poslední ze trojice autorů tohoto článku je Jennifer C. Veilleux, která stejně jako ostatní získala titul Ph.D. na Oregonské univerzitě a v současné době pracuje jako profesorka na floridské univerzitě (Florida international university 2018). Text nese název *International water conflict*

and cooperation: challenges and opportunities a zvolil jsem si ho kromě jeho odborné kvality především proto, abych do své práce přidal další práci autorů, kteří jsou přímo řazeni do myšlenkového proudu oregonské školy. V úvodu autoři poukazují na důležitost vodních zdrojů pro lidský život a tvrdí, že jakýkoliv problém, který by lidem zamezil v dostupnosti vody, by mohl potencionálně vyústit v konflikt (Perlman– Veilleux– Wolf 2016: 1).

Autoři dále v úvodu ukazují, že se chtějí ve své práci zaměřit na to, jak mohou konflikty o vodu vznikat, jak by se mělo v takové situaci postupovat, aby se odstranila rizika konfliktu a aby mohla následně vzniknout spolupráce (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 2). V části textu zaměřené na konflikt zdůrazňují nutnost prevence a kladou důraz na vodní management, kterým se dle slov trojice autorů může předejít vzniku konfliktů (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 2). Dohody, smlouvy a různá jednání, která by měla za výsledek vylepšení vzájemných vztahů, by pak těmto konfliktům měly zabránit. Dále se zaměřují na různé příčiny vzniku konfliktů. Jako nejpravděpodobnější označují konflikty vzniklé z ekonomických důvodů a ty, kdy země na horním toku nějak omezí přísun vody zemi na toku. Autoři odmítají pojem vodní války, který považují za nekonzistentní a mylný, jelikož dle jejich názoru, který podkládají statistickými údaji, neexistují ozbrojené konflikty, kde by byla voda hlavní příčinou konfliktu (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 3). Místo používání termínu vodní války se přiklánějí k využití pojmu vodní spor, kterých se mezi lety 1948–2008 mělo údajně odehrát 38, z nichž 31 se účastnil Izrael. V porovnání s tím pak předkládají, že od roku 1820 bylo oficiálně uzavřeno 650 spoluprací ohledně zacházení s vodními toky, což dalece převyšuje konflikty (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 3). Jako jakýsi příklad pak uvádějí nesmyslnost vstupu do války kvůli vodě, kdy průměrná válka by za týden stát stála tolik peněz, že by za ně stát dokázal postavit tři odsolovací zařízení bezpečnosti (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 2–5).

Dále se zaměřují na vodní a lidskou bezpečnost, které jdou dle jejich názoru ruku v ruce, jelikož je voda nezbytnou součástí našich životů. Proto bychom ji měli chránit a zajišťovat její ochranu, jelikož do budoucna by se voda mohla stát cílem útoků. V kapitole řešení sporů o vodu pak předkládají názor, že musí být zásadně upřesněny politiky vodního managementu. Za prvé by se měly rozšířit znalosti vodního managementu, dále by se hlasy volající po změně měly dostat k politickým lídrům a také by měla být vyřešena otázka rovnosti v přístupu k čisté vodě. Tím vším by se pak mělo dosáhnout zajištění stability a bezpečnosti. Dále se zaměřují na otázku politického řešení nadřazenosti zemí na horním toku řek, které mají díky své poloze velkou výhodu oproti zemím na toku dolním. Pojem vodní zákon pak uvádějí jako jakýsi požadovaný vzor, dle kterého by se měly státy řídit při manipulaci se svými vodními toky. Kromě několika konvencí a ustanovení OSN však nic konkrétního neexistuje a státy na horním toku řek jsou tak stále ve velké výhodě (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 8–9). Kladně hodnotí zapojení třetích stran do sporů, kdy například NATO, OSN a nebo Spojené státy mohou pomoci nastolit spolupráci a zamezit konfliktu. Některé z takových situací pak v textu uvádějí jako konkrétní příklady (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 11). Ke konci práce souhlasí s tvrzením, že nedostatek vody a enviromentální tíseň jako taková mohou vést ke vzniku konfliktů a že i přes to, že většinou vedou ke vzniku spolupráce, musí se stále důkladně pracovat na nových technikách předcházení konfliktům (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 11). Jednou z těchto nových technik má být například odsolování. V závěru pak poukazují, že spolupráce je vždy užitečná. Ačkoliv ne pokaždé může probíhat hladce a bezproblémově, v každém případě je lepší než konflikt (Perlman – Veilleux – Wolf 2016: 6–13).

Nyní se zaměřím na kapitolu *Cooperation Rules: Insights on Water and Conflict from International Relations* z knihy *Water Security in the Middle East: Essays in Scientific and Social Cooperation*. Autorkou kapitoly je Patrice McMahanová, která je profesorkou na univerzitě v Nebrasce. Její politologický pohled na otázku spolupráce a konflikt o vodu je pro mne velice důležitý, jelikož na toto téma nahlíží poněkud jinak než Aaron T. Wolf. Text jsem si zvolil proto, že se v něm autorka snaží vyvrátit myšlenku, že nedostatek vody musí vést nezbytně ke vzniku konfliktů. V samotném úvodu předkládá názor, že klimatické změny zcela jistě donutí politiky k důslednému vodnímu managementu, pokud nechceme, aby vznikly velké problémy týkající se vody (McMahon 2017: 19). Pokládá si také důležitou otázku: „Ať je environmentální konflikt zapříčiněn čímkoliv, musí nezbytně vyústit v ozbrojený spor mezi státy?“ Sama pak vyjadřuje názor, že ačkoli je studium mezinárodních vztahů zaměřeno na války a konflikty, z minulosti si musíme uvědomit, že voda byla častěji zdrojem spolupráce než zdrojem ozbrojených mezistátních konfliktů (McMahon 2017: 19). Dále souhlasí s Wolfovým tvrzením, že problémy s přístupem k pitné vodě mohou být v budoucnu problémem, který zapříčiní vnitrostátní nebo mezistátní ozbrojené konflikty (McMahon 2017: 18–20).

Poukazuje na fakt, že většina odborníků, kteří tvrdí, že nedostatek vody vede ke vzniku konfliktů, vychází z realistické představy, že svět nemá globální vládu, a tak v mezinárodním prostředí vládne anarchie a vznik mezistátních konfliktů hrozí neustále. Dále však poukazuje, že teorie rovnováhy moci nás přesvědčuje o tom, že státy jsou racionální aktéři a válku riskují pouze v případě, kdy jsou přesvědčeni, že zisk bude větší než ztráty. Následně pak uvádí příklady z dob studené války. Také poukazuje na skutečnost, že od devadesátých let představují environmentální problémy důležitou součást mezinárodních studií, jelikož se začaly stávat možnými příčinami konfliktů (McMahon 2017: 22). Dokládá rovněž vývoj

enviromentálních studií v mezinárodních vztazích a zmiňuje autory jako Homer-Dixon nebo Aaron T. Wolf. Tvrdí také, že ačkoliv téměř každý stát má alespoň jednu řeku společnou se svým sousedem, je velice obtížné tvrdit, že voda je důvodem vzniku konfliktu, jelikož se tento fakt velice těžko prokazuje (McMahon 2017: 24). Následně předkládá liberální teorie, v rámci kterých vede nedostatek vody ke vzniku spolupráce. V závěru dané části pak zdůrazňuje, že ať už se na konflikty o vodu nebo klimatické změny díváme jako liberál, nebo jako realista, je nutné se tomuto tématu začít důsledně věnovat, aby z něj do budoucna nebyl problém obřích rozměrů (McMahon 2017: 21–25).

Autorka se dále zaměřuje na analýzu stávající literatury k tématu konfliktů o vodu. Upozorňuje na fakt, že studium problematiky vodních válek nespadá pouze pod obory mezinárodních vztahů, ale také pod geologii, přírodní zdroje, přírodní vědy, veřejné zdraví a mnohé další. Dále kritizuje primární roli, kterou nesou státy směrem k rozhodování o vodních tocích, nelíbí se jí v tomto ohledu nadřazenost státu nad ostatní aktéry. Dle názoru McMahonové by měly sporům o vodní toky zamezit mezinárodní organizace. Tvrdí, že již dnes mají dostatečně velkou moc, aby přiměly státy ke spolupráci (McMahon 2017: 31). Následně se zabývá rolí mezinárodního práva ohledně vody. Uvádí, že vodní právo existovalo již v dávných dobách a že stockholmská konference o životním prostředí byla jakýmsi obnovením využívání tohoto práva. Vysvětluje také, že v současnosti vodní právo funguje tak, že všechny státy mají rovnocenné právo na využívání společného vodního zdroje a hlavní zásadou je zabránit jednostrannému využívání vodního toku (McMahon 2017: 32). Tato práva jsou deklarována mnoha organizacemi včetně OSN nebo EU a měla by vést ke spolupráci a zabránění vzniku konfliktů. Poukazuje na fakt, že největšími hráči v oblasti vodních toků jsou bezesporu státy. Dle McMahonové mají velký vliv na jejich přístup k vodním tokům mezinárodní organizace, které často stojí za vznikem nových

dohod o spolupráci mezi státy (McMahon 2017: 33). Autorka tvrdí, že uzavírání dohod, jak bilaterálních tak multilaterálních, napomáhá vzniku spolupráce a především dokáže přetvářet již vzniklé konflikty ve spolupráci (McMahon 2017: 30–33).

Zdůrazňuje také, že je mnoho faktorů, které státy přinutí spolupracovat ohledně zacházení s vodními toky. Tím největším hnacím motorem je podle ní snaha vyhnout se nedostatku vody a naplnit své potřeby, co se vody týká. Předkládá názor, že je třeba vytvořit funkční systém spolupráce, kterým zabráníme tomu, aby čistá voda byla pro některé lidi stále nedostupná, a tvrdí, že válkami a jinými konflikty o vodu nic nezměníme, a proto jsou zcela zbytečné (McMahon 2017: 34). V závěru poukazuje na to, že i když voda v minulosti nebyla příčinou vzniku válek a konfliktů, musíme být připraveni, že v budoucnu tomu tak být může. Za hlavní poselství svého textu autorka označila snahu přimět odborníky k zamyšlení nad důležitostí budování míru a spolupráce ohledně vodních toků (McMahon 2017: 36).

4 Závěr

Zde, v závěru své práce, vyhodnotím vše, co jsem v předchozích částech své práce napsal. Jak již bylo v úvodu řečeno, tato práce je psána jako analýza stávající literatury a má tak za cíl zanalyzovat nejvýznamnější texty a publikace k vybranému tématu. Vybrat, který z mnoha textů je důležitý a který nikoliv a který do práce zařadit nebylo vůbec jednoduché. Já jsem ve své práci postupoval způsobem, kdy jsem si vybral hlavního představitele každého myšlenkového směru, tedy konkrétně za konfliktní element Thomase Homer-Dixona a za spolupracující element Aarona T. Wolfa. Od těchto dvou autorů a jejich textů jsem se poté dostával k dalším a dalším autorům. Ty jsem nacházel vždy v použité literatuře a literatuře, na kterou tito dva představitelé odkazovali ve svých textech. Tím jsem si ověřil důvěryhodnost vybrané literatury pro tuto práci. Jelikož však existuje velké množství takovýchto autorů a publikací, musel jsem tyto texty ještě dále třídit. To již probíhalo čistě podle mého úsudku. Vždy jsem si celou publikaci přečetl a vyhodnotil jsem, zda je text po obsahové stránce pro mou práci vhodný a zda ji může ještě dále obohatit, například o poněkud jiný úhel pohledu či o nové poznatky nebo statistické údaje.

Jelikož při psaní analýzy stávající literatury jde převážně o výběr a zpracování kvalitní literatury a ne o množství, snažil jsem se po celou dobu práce na této analýze z textů důkladně a kvalitně vypsát ty nejdůležitější údaje a množství textů, které pro práci využiji, bylo druhořadé. Velké množství analyzovaných publikací jsem do své práce nezařadil. Příčinami bylo například přílišné zaměření textu na určitou část světa, čímž text přišel o určitý nadhled v globálním měřítku, které jsem pro svou práci potřeboval. Jedním z cílů bylo nastínit čtenáři existující literaturu k tématu, což věřím, že

se mi podařilo. Důležité je také zmínit, že jsem celou práci sepsal nezaujatě, aby měla má analýza reálný výsledek a nebyla pouhou zmanipulovanou výpovědí. Veškerý výběr literatury, publikací a textů i následná analýza byly realizovány tak, abych mohl zde, v závěru, skutečně nestranně odpovědět na svou výzkumnou otázku: *Jak je možné, že existují dvě skupiny odborníků, které mají na stejnou věc zcela odlišný pohled?*, a naplnit cíl mé práce, kterým je pomocí této analýzy čtenáři vysvětlit, proč mají tyto dvě skupiny odborníků různý pohled na jednu věc. Tuto skutečnost se nyní pokusím v následujících řádcích nestranně a srozumitelně vysvětlit. Při své analýze jsem objevil hned několik důvodů. Jedním z těch hlavních je rozdílný způsob, jakým při svých studiích a výzkumech autoři nahlízejí na vodu. Zastánci teorie konfliktu vodu považují za příčinu konfliktů, zabývají se většinou rozvojovými oblastmi, kde voda je vzácnou surovinou. Zastávají také názor, že enviromentální tíseň zapříčiňující nedostatek vody vede například k migraci, která může následně vést ke vzniku konfliktů, zatímco zastánci spolupráce se zaměřují převážně přímo na vodu jako takovou. Jedním z hlavních důvodů tohoto rozdílného pohledu je také fakt, že zastánci konfliktu se zaměřují převážně na přeshraniční toky a na oblast Blízkého východu a rozvojové země, kde je v samozřejmě větší riziko a výskyt konfliktů, zatímco zastánci spolupráce studují kooperaci v globálním měřítku, a tudíž jejich studie počítají veškeré spolupráce, kterých je mezi vyspělými zeměmi obrovské množství.

Zastánci spolupráce argumentují, že voda byla v minulosti součástí konfliktů, ale nebyla jejich příčinou. Někteří však souhlasí, že v budoucnu mohou vznikat konflikty o vodu kvůli růstu populace a s tím spojeným nedostatkem vody. Zastánci spolupráce pak obviňují Homer–Dixona s Gleickem, že se příliš upínají na budoucnost. Zajímavé je, že jak Wolf, tak Gleick vytvořili databázi konfliktů a spoluprací, liší se však převážně pohledem na vodu. Zatímco Wolf v konfliktech vodu vidí pouze jako jakousi součást, Gleick ji vidí jako hlavní příčinu. Já osobně souhlasím spíše s

Wolfovým pojetím, jelikož Gleick označuje za vodní války například války mezi Izraelem a jeho sousedy. S tím nesouhlasím, jelikož zde voda jistě hrála určitou roli, ale nemyslím si, že by byla primárním důvodem pro vznik konfliktu, a proto se nejedná o vodní války, ale o vyústění určitých sporů. Pokud bych měl na svou výzkumnou otázku v krátkosti odpovědět a určit primární důvod těchto rozdílných pohledů, označil bych za něj odlišný přístup k vodě v rámci výzkumů. Zastánci teorie konfliktu na vodu nahlížejí jako na surovinu, o kterou mohou vznikat konflikty v důsledku enviromentální tísně, zatímco zastánci spolupráce vodu považují za primární bod jejich výzkumů a jako nezbytnou součást lidských životů a předpokládají, že jako taková sama o sobě vede ve většině případů ke vzniku spolupráce. To odůvodňují tím, že spolupráce při řešení problémů s vodou přináší benefity všem aktérům. Hlavním rozdílem je fakt, že zastánci konfliktu nahlížejí primárně na enviromentální tíseň a poté až na nedostatek vody, konflikt tedy vidí jako jakýsi sekundární problém. Pro zastánce spolupráce je ale voda nebo její nedostatek primárním problémem a z toho pak vycházejí ve svých výzkumech. Většina z autorů se však i přes odlišný pohled na minulost a současnost shoduje, že v budoucnu může nárůst populace vést k zásadnímu nedostatku vody, který by opravdu mohl vyústit ve velké konflikty o vodu. Všichni proto varují, že voda by měla být cílem spolupráce politických elit, aby se tomuto scénáři zamezilo.

5 Literatura:

BBC (2018). *How can our blue planet be running out of fresh water?*

(<http://www.bbc.co.uk/guides/z3qdd2p> 8.2.2018).

Britannica (2018). *Environmental policy*

(<https://www.britannica.com/topic/environmental-policy> 8.2.2018).

Butts, K. H. (1997). The strategic importance of water. *Parameters*. s. 65–83

Club of Rome (2018). *The limits of growth*

(<https://www.clubofrome.org/report/the-limits-to-growth/> 8.2.2018).

Columbia Engineering (2018). *Will we run out of fresh water in 21st*

ceruty?(<http://engineering.columbia.edu/will-we-run-out-fresh-water-21st-century> 8.2.2018).

Georgetown university (2018). *Mark Giordano*

(<https://gufaculty360.georgetown.edu/s/contact/00336000014TVSZAA4/mark-giordano> 3.4.2018)

Christman J. (2017). *Thoughts on Aaron Wolf*

(<http://www.ourwatersecurity.org/single-post/2017/10/09/Thoughts-on-Aaron-Wolf%E2%80%99s-Professor-of-Geosciences-at-Oregon-State-University-Remarks-at-Texas-AM> 8.3.2018).

Florida international university (2018). *Jennifer C Veilleux*

(<https://case.fiu.edu/about/directory/people/jveilleu.html> 2.4.2018).

Gleditsch, N. P.– Owenem, T.– Furlong, K.– Lacina, B. (2006). Conflicts over shared rivers: Resource scarcity or fuzzy boundaries?. *Political Geography*, (25), s. 361–382.

Gleditsch (1998). Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature. *Journal of Peace Research*, (35), s. 381–400.

Gleick, P. (1993). Water and conflict: fresh water resources and international security. *International Security*, 18 (1), s. 79–112.

Homer-Dixon, T. (2018a). *Biography* (<https://homerdixon.com/biography/> 8.2.2018).

Homer-Dixon, T. (2018b). Project description (<https://homerdixon.com/eps/project-description/> 15.3.2018).

Homer-Dixon, T. (1991). On the Threshold, Environmental Changes as Causes of Acute Conflict. *International Security*,(2), 76–116.

International association of Hydrogeologist (2018). *Prof. David Kreamer* (<https://iah.org/about/council/prof-david-kreamer> 4.4.2018).

International Center for Water Cooperation (2018). *Water cooperation* (<http://internationalwatercooperation.org/transboundary-water-cooperation/> 9.2.2018).

Kreamer, D. K. (2012). The Past, present and future of water conflict and international security. *Journal of Contemporary water research & education*, (149). s. 88–96.

McMahon, P. (2017). Cooperation rules: Insights on water and conflict from international relations. In Cahan J. a kol., *Water Security in the Middle East: Essays in Scientific and Social Cooperation* (Londýn: Anthem press) s. 19–38.

NTNU (2018). *Nils Petter Gleditsch* (<https://www.ntnu.edu/employees/nilspg> 19.3.2018).

Perlman, J. P. – Veilleux, J. C. – Wolf, A. T. (2016). International water conflict and cooperation: challenges and opportunities. *Water International*, s.1–16

Schwartz, M. D.– Deligiannis, T.– Homer-Dixon, T. (2000). The Environment and Violent Conflict: A Response to Gleditsch's Critique and Some Suggestions for Future Research. *Environmental change & Security project*, (6), s. 77–106.

Strategic studies institute (2018). *Dr. Knet Hughes Butts* (<https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/people.cfm?authorID=29> 3.4.2018).

Stucki, P. (2005). *Water wars or water peace*. (Ženeva: The Graduate Institute of International Studies).

The Economist (1998). *Julian Simon* (<http://www.economist.com/node/604696> 8.2.2018).

United Nations (2018). *Biography of Dr Gro Harlem Brundtland* (<http://www.un.org/News/dh/hlpanel/brundtland-bio.htm> 8.2.2018).

UN Environment (2018). *About UN Environment* (<https://www.unenvironment.org/about-un-environment> 8.2.2018).

University of Colorado (2018). *The Resolution of Conflict* (https://www.colorado.edu/conflict/peace/example/morton_deutsch.htm 9.2.2018).

Valvis, A. (2016). Water Scarcity: Source of interstate conflict or opportunity for cooperation? (Athény: University of Poloponnese).

Wallenstein P.– Axell K. (1994). Conflict Resolution and the end of the Cold war 1989–1993. *Journal of Peace Research*, (3), s. 333–349.

Water resources research center (2018). Jacob Petersen Perlman
(<https://wrrc.arizona.edu/Jacob-Petersen-Perlman> 2.4.2018).

Wolf A. T. (1998). Conflict and cooperation along international waterways.
Water policy ,(1), s. 251–265.

Wolf A. T. (2007). *Shared Waters: Conflict and Cooperation*
(http://www.transboundarywaters.orst.edu/publications/abst_docs/wolf_2007_shared_waters.pdf 8.2.2018).

Wolf A. T. (2008). Healing the enlightenment rift: Rationality, spirituality and shared waters. *Journal of international affairs*, s. 51–73.

Yoffe S.– Wolf A. T.– Giordano M. (2003). Conflict and cooperation over international freshwater resources: Indicators of basins at risk. *Journal of american water resources association*, s. 1109–1126.

6 Resumé

This bachelor thesis deals with a state-of-the-art review: Lack of Water as a Source of Cooperation and Conflict. Because I have chosen the state-of-the-art review as style of my bachelor thesis I work with texts and authors who target focus on a lack of water, conflict and cooperation. My work have two main chapters, these chapters focus on two main theoretical ways. I classify authors according to their opinions on these two schools. If the author has an opinion that environmental distress leads more to conflict, he is in chapter *Conflict Element*. On the contrary if his opinion is that environmental distress leads more to cooperation, he is in chapter two *Cooperative Element*. The texts and authors are chosen from Thomas Homer-Dixon and Aaron Wolfs texts because these two authors are the main protagonists of the water cooperation and conflict topic. I found the work of other authors in literature reference of Thomas Homer-Dixon and Aaron Wolfs publications. First chapter is devoted to the conflict element and Toronto school. This school says that environmental distress leads to the conflict. Second chapter is devoted to the cooperative element and Oregon school which says that environmental distress leads to the cooperation.

Main goal of my work is to chart existing literature focused on the topic of my bachelor thesis. In the last part of my thesis I try to find out how it is possible that there are two groups of experts who have totally different views on the same thing. In the introduction of this thesis I describe how the environmental science have started to play a part in the international relations. I mention the most well-known authors who started this way of political science. I also mention the most important text that was written in this way. The decision of the importance of each text is my own. During my analysis I made a conclusion that the biggest difference between these two thought directions are that the scientists look at water crisis in two different ways. The conflict element scientists look first at environmental

distress and water crisis is secondary consequence of this distress. On the contrary the cooperation element scientists look at water crisis as the main theme in their analyses. That makes the main difference in views. Both groups argue that water is an important political topic and will be more important in the future.